

Tempo a tempové označení, metronom

Tempo znamená rychlost, kterou se skladba hraje nebo zpívá. V tradičním notovém zápisu se tempo udává nejčastěji pomocí mezinárodně platného **italského názvosloví**. Součástí tempového označení bývá také číselný údaj označující rychlost pohybu v úderech za minutu, případně i další upřesňující požadavky. Udané tempo je nutno chápat především jako základní orientační vodítko k interpretaci skladby, skutečné tempo při provedení však může být ovlivněno např. vlastním interpretačním pojetím, akustikou sálu (koncertní sál s dlouhým dozvukem vyžaduje poněkud pomalejší přednes, naopak prostor se „suchou“ akustikou vede k rychlejším tempům), technickými dovednostmi interpreta apod. Jsou doloženy také případy, kdy sami skladatelé prováděli své skladby v odlišných tempech, než která sami předepsali v notách.

Zcela přesně udává tempo **metronom**. Jedná se o mechanický přístroj poháněný ocelovým perem (jako u starých hodin), který vynalezl vídeňský mechanik **Jan Mälzel** počátkem 19. století. Na metronomu je číselné měřítko, které udává počet úderů za minutu, rychlost klepání metronomu se nastavuje posuvným závažím na kyvadle. Ve skladbě se pak uvádí, zda časový úsek mezi úderými metronomu představuje čtvrtovou, osminovou, půlovou (apod.) notu a na kolik úderů za minutu se má přístroj nastavit. Metronomy někdy obsahují i nastavitelný zvonek, který zdůrazňuje těžké doby v taktu.

Zkratka metronomického označení je **M.M.** (= dle Mälzelova Metronomu). V anglické hudební terminologii se ve stejném významu používá zkratka **BPM** (= **B**eats **P**er **M**inute). Dnes se nečastěji setkáváme s metronomy elektronické konstrukce (na baterie nebo v podobě programů pro počítače, tablety, chytré telefony apod.).

Metronom se používá převážně při studiu hry na hudební nástroj k procvičení rytmické přesnosti, dále pak pro zjištění skladatelem předepsaného tempa, pro kontrolu tempa při nahrávání ve studiu apod. Při koncertním provádění skladeb se metronom neuplatňuje, protože přednes skladby vyžaduje určitou pohybovou volnost a drobné odchylky od strojově přesného a monotónního tempa. Tato pohybová volnost ve skladbě se nazývá **agogika** a interpret ji při reprodukci provádí podle svého vkusu, avšak s ohledem na slohové zařazení skladby, interpretační zvyklosti, požadavky skladatele apod.

Zápis tempových označení

Tempové označení se v notách používá na začátku skladby a při změnách také v jejím průběhu. Tempová označení se zapisují **tučným písmem** nad vrchní notovou osnovou. První písmeno je vždy velké, nápis je umístěn (zarovnan) nad označením metra (pokud toto schází, pak nad první notou, pro kterou platí nové tempo). Pro doplňková označení změn tempa (zpomalování, zrychlování apod.) se používá *kurzíva*.

Příklad: **Andante** ♩ = **63** (M.M.) – *ritardando* – *a tempo* – **Poco animato** – **Tempo I** – *rit.*

V následujícím přehledu uvádím nejčastěji používaná tempová označení. U těch, která jsou vyznačena na metronomu, doplňují i přesný číselný metronomický údaj (= M.M., BPM).

Tempová označení

Velmi pomalá tempa

	<i>lentissimo, adagissimo</i>	co nejpomaleji
40	<i>grave</i>	těžce, vážně
44	<i>largo</i>	široce
50	<i>lento</i>	táhle, rozvláčně, zdlouha
54	<i>adagio</i>	pomalou, zvolna
60	<i>larghetto</i>	poněkud široce

Nepříliš pomalá tempa

63	<i>andante</i>	volně, krokem
69	<i>andantino</i>	poněkud volně, trochu rychleji než andante
76	<i>sostenuto</i>	zdrženlivě
80	<i>comodo</i>	pohodlně
84	<i>maestoso</i>	důstojně, velebně, majestátně

Střední mírné tempo

88	<i>moderato</i>	mírně
106	<i>allegretto</i>	poněkud vesele, pomaleji než allegro
120	<i>animato, animando</i>	oživeně
	<i>con moto</i>	hybně, s pohybem

Rychlá tempa

126	<i>allegro moderato</i>	mírně rychle
132	<i>allegro</i>	vesele, rychle
144	<i>allegro assai</i>	značně rychle

Velmi rychlá tempa

152	<i>allegro vivace</i>	rychle a živě
	<i>veloce</i>	rychle
160	<i>vivace, vivo</i>	živě
184	<i>presto</i>	rychle, úprkem
	<i>molto presto, molto vivace</i>	velmi rychle
208	<i>prestissimo</i>	co nejrychleji

Postupné změny tempa se označují pomocí výrazů:

<i>accelerando</i>	zrychlovat
<i>poco a poco animato</i>	postupně, pozvolna oživovat
<i>stringendo</i>	naléhavěji, zrychlovat
<i>ritardando</i>	zpomalovat
<i>ritenuto, rallentando</i>	postupně zpomalovat
<i>diminuendo</i>	zpomalovat a zároveň zeslabovat

Tato označení mohou být upřesněna **doplňujícími výrazy**, jako jsou:

<i>molto</i>	velmi
<i>più</i>	více
<i>un poco, poco</i>	poněkud

<i>poco a poco</i>	postupně, pozvolna
<i>sempre</i>	stále
<i>meno</i>	méně
<i>ma non troppo</i>	ale ne příliš
<i>non tanto</i>	ne tolik

Někdy skladatel požaduje zrušení přesného rytmického pohybu a ponechává interpretovi určitou **volnost v zacházení s tempem**:

<i>rubato</i>	neklidně, trhavě (doslovný překlad = krást, kradeně)
<i>a piacere, ad libitum</i>	podle libosti

Pro **náhlé změny tempa** se používají také tato označení:

<i>doppio movimento</i>	dvojnásob rychlým pohybem
<i>animato</i>	oživeně
<i>meno mosso, poco meno</i>	trochu pomaleji, poněkud méně

Při **změně metra** se dříve uvádělo, zda se mění nebo nemění tempo:

<i>l'istesso tempo</i>	ve stejném tempu (ale jiném metru)
------------------------	------------------------------------

Dále bývá uvedeno označení v notách, pokud se například dřívější čtvrt'ová hodnota rovná v novém taktu hodnotě půlové (např. ♩ = ♪). Návrat původního počátečního tempa po tempově odlišném dílu se zapisuje jako **Tempo I** nebo **Tempo primo**, návrat do tempa po zpomalení nebo zrychlení oznamuje výraz *a tempo*.

Příklady: **Allegro – Andante – Tempo I** (= znovu Allegro)
Moderato – ritardando – a tempo (= znovu Moderato)